

encara útil. Com es veu per la copiosa documentació antiga indicada més amunt, la grafia *bolig*, que és regular i la que s'ha d'esperar segons l'etimologia, va ser, en efecte, general.

DERIV.: *Bolixada* (BDLC XII, 1922, 294; XIII, 38). *Bolixer*. *Bolixó*; *barques bolixeres* 'espècie de llagut llarg de pesca menor', *Arx. L. Salvador* II, 332. *Bolixó*.

¹ Cf. Sainéan, *Sources Indig.* II, 158-9. — ² Els pescadors catalans la introduïren a Galícia, cf. Carré ¹⁰ Aldao, *BABL* II, 181. Potser és també adaptació del cat. o del provençal, *bovo*, usat com a nom d'una mena d'embarcació a les Illes Lipari (*VKR* III, 357). — ³ El darrer mot sembla un adjectiu: potser més que **exavaguès* s'hauria de llegir *bolig* **exa-¹⁵ vaguer*.

BOLA, del ll. BŪLLA 'bombolla', 'bola'; la forma moderna substituï l'arcaica *bolla* (supervivent avui a les Illes), des del segle XV almenys, tant en català com en castellà, on és tan secundària i anòmala com en la nostra llengua i degué generalitzar-se provinent de França, sobretot per influència de l'oc. *bola* (amb la qual és probable que col·laboressin la del mossàrab i la del francès), i és versemblant que fos afavorida ²⁵ per la propagació de certs jocs de boles des del país veí. □ 1.ª doc.: 1502, Dicc. Cat.-Alemany: «*la bola: di kugel*» (lfn. 1085).¹

Bola és ja també l'única forma que registren tots els diccs. dels Ss. XV-XVII, com Busa-Nebrija, Torra ³⁰ (*bola de fusta*: *globus ligneus*, ed. 1650, etc.), o Lacavalleria: «*bola*: truch; *globus, sphaera, pila*; petita bola o bolilla: *globulum, pilula*». *AlcM* no en dona exs. anteriors al d'un doc. de 1662 («una *bola* pera brunyir»), però hauria estat segurament fàcil de trobar-ne d'anteriors si no haguessin estat pel prejudici insularista en contra d'aquesta forma, que conduïa Mn. Alcover a fer començar excepcionalment aquest article amb la desplaçada, infundada i fantàstica declaració «pres del castellà *bola*».²

Des de la fi de l'Edat Mitjana es degué arribar a la repartició geogràfica actual entre *bola* i *bolla*, confinada aquesta a Mallorca³ i Menorca [Eivissa *bola* segons *AlcM* I, 1]. Fins els parlars més muntanyencs i rústics del Principat, com de tot el Continent, usen *bola*, sense excepció, i fins en les accs. més locals i populars: *bòles* 'cassanelles' a Arcavell (dalt de la muntanya urgellesa a la ratlla d'Andorra, 1936);⁴ a diferència del barceloní *bales* per a les que jugant fan rodolar els nois per ficar-les a l'òbit o allunyar les ⁵⁰ del company, noto *boles* a la Vall Ferrera (1932) i al Priorat (*Misc. Folk. Arabia*, p. 154), acc. que també es troba cap a Girona, Segarra, Calceit, etc. A la Catalunya francesa i aragonesa, a Eivissa (com m'escrivi Villangómez),⁵ i al País Valencià, la forma *bola* amb ⁵⁵ -l- és tan general com en tot el Principat. No dubtem que a l'Edat Mitjana i en el període inicial de la llengua literària la forma *bolla* es degué usar pertot: n'ha restat l'aplicació a les peces rodones de cera, plom, i semblants que servien per autenticar documents o ex-

pedicions de tributs i acabaren per aplicar-se als tributs mateixos, però fora de les Illes no queda més memòria que aqueixa aplicació a objectes de forma rodona en general (i fins això és cosa ja deixada enrere per la llengua verament viva): vegeu-ne documentació⁶ des de Desclot i de docs. des de 1274, en els diccs. històrics.⁷

En l'antic ús literari del Regne de València la forma *bola* compta amb una documentada tradició i ja no gens recent, i en el món tan tradicionalista de la litúrgia, com les *boles de llumenària* que «en las procesiones se ponían al extremo de un palo, com lumbrer de alquitràn» (1762), ja documentades el 1669 per Ortí i per Sanelo (ed. Gulsoy, Dörb, i p. 371); i el mot ja era de la llengua dels proverbis en temps de Carles Ros, a. 1736 («*bóla*, per la bola; *bola de bolars*», *Adages y Refranys*, p. 110). Fraseologia valenciana: «una bola de neu; una bola de pedra com les que hi ha a tot el llarg dels paretons del riu (diuen des del S. XVI); una bola de fusta, com les que exornaven la punta superior d'un llit luxós antic; *arròs: tartana / i rode la bola / a la valenciana*; una bola de fang; una bola de sagí; una bola o boleta de naftalina; una bola de llònge per a fer envisc («la dugué d'Alger i la venia en el poble a trossets molt xiquets»); una lluna com una bola; la bola del sol; la bola del món» (Giner i March, 1957).

Hi ha una divergència fonètica, segurament ben significativa: en el Principat i els Comtats es pronuncia *bòla* amb vocal oberta (pertot fins a Andorra i Vall Ferrera). En el Principat el canvi es podria explicar per la norma fonètica que vaig delimitar en *LleuresC*, p. 191 (n. 19), si bé llavors ja és xocant que en aquest cas el canvi abraçés els bisbats de Girona i Elna ³⁵ que solen romandre refractaris a aquesta tendència, i que d'altra banda no s'estenguí a València que hi sol participar. És *bóla* amb *o* tancada en valencià (pertot almenys a tota la zona central i centro-meridional, i fins a Alcoi: MartíGadea, *Terra del Xè* I, 282), i així ja ho marcava Carles Ros.⁸

Ara bé aquesta discrepància es repeteix paral·lelament en llengua d'oc: car allí tenim avui *boulo* amb *o* tancada (> *ú*) en provençal (*TdF*) però *bòlo* amb *ò* oberta, conservada fins ara, des del Bearn («*bole: boule, bille*», Palay), passant per la Vall d'Aran i el llenguadocià en general fins a l'Erau (*TdF*, amb força cites de llenguadocians, fins a Baltasar Floret, que era d'Agde).

Com que aquest canvi de timbre allí és més sorprenent encara que en català, la conjectura que vaig fer en el DCEC d'una confusió amb el mot pre-romà *bòla*, *bòula*, *bòdla*, 'fita, molló' (celtisme amb terminació variant de la de BŌDENA > fr. *borne*) té més força del que pot semblar al primer examen; hi ha en efecte ⁵⁵ fites artificials, rematades per un globus de pedra, i naturals, que acaben en forma arrodonida, i sobretot hi ha el fet que aquest *bola* pre-romà és un mot multimilenari i el ll. BULLA era un sobrevingut; doncs, justament l'àrea de popularitat de *bòla* 'molló' és el Llenquadoc en tota la seva amplada.⁹ I no oblidem que